

## **DE SENYERES, SÍMBOLS I LES SEVES HISTÒRIES**

Sense ànim de polemitzar, m'ha semblat oportú apuntar alguns fets poc coneguts concernents a la història de les nostres banderes. Conèixer o recordar l'origen de les coses ajuda a recuperar el seny i la dimensió real de les coses.

La simbologia és consubstancial a la meva professió d'artista plàstic, per això he estudiat amb freqüència la seva història i he pogut conèixer algunes coses curioses.

### **GUIFRÉ EL PILÓS**

Comencem pel fet que diversos historiadors, entre ells el català Sáenz i Baturrell, han demostrat que la llegenda dels dits ensangonats de Carlos el Calb en l'escut de Guifré el Pilós manca de fonaments històrics. Segons sembla, només es tracta d'un bell relat romàntic inspirat en una llegendària crònica castellana de l'entorn dels Reis Catòlics. Un dels arguments definitius sembla ser el fet que el rei de França Carlos el Calb va morir l'any 877, vint anys abans que Guifré el Pilós (897), i per tant no va poder realitzar aquell gest llegendari en el moment de la mort del comte.

### **L'ESTENDARD DE SANT PERE**

Segons altres cròniques més constatades, Sancho Ramírez —qui seria el primer rei d'Aragó i més tard també de Navarra— va viatjar a Roma en 1068 per infeudar el seu futur regne a “Sant Pere”. Aquest fet té una importància notable de cara a qüestions històriques posteriors. El seu pare Ramiro I era fill natural del rei de Navarra, qui li havia atorgat uns territoris pirinencs entorn del riu Aragó, a causa dels quals va tenir continus altercats amb els seus germans per considerar-lo hereu il·legítim. Davant la continuïtat d'aquests conflictes després de morir el seu pare, Sancho Ramírez va buscar protecció davant el Pontífex romà, qui en resposta li va donar a ell i a la seva descendència el títol de Rei d'Aragó, segellant un compromís de protecció mútua, vassallatge i contribucions anuals. Va tornar als seus territoris amb l'emblema pontifici vermell i groc —denominat “estendard de Sant Pere” en molts dels escrits— i el document d'infeudament —en una pell tenyida de vermell i lligada amb fils d'or—. A partir de llavors Sancho Ramírez va començar a eixamplar els seus territoris sota l'emblema dels Estats Pontificis. El Papa romà acabava de trencar amb l'Església d'Orient deu anys abans i el primer rei d'Aragó es va convertir en el primer impulsor en la península de les construccions, ritus i cants romànics —catedral de Jaca, San Juan de la Peña, Santa Cruz de la Serós, etc.— que manifestaven l'adhesió al Papa “romànic” d'Occident, en un procés d'abandó dels models prerromànics. Aquell entroncament amb els Estats Pontificis

explica també el fet que molts dels reis medievals d'Aragó pertanyessin o estiguessin molt vinculats a ordres religioses militars, hospitalàries o contemplatives depenents del Papa romà, com Jacme I el Conqueridor, Alfonso I el Batallador o Ramiro II el Monjo.

El fet que l'estendard de Sant Pere onegés en els territoris del regne d'Aragó des dels seus inicis no descarta que potser hagués pogut onejar també en els comtats catalans abans de la seva confederació amb Aragó sota una mateixa corona. No seria estrany atès que els comtats tenien una vinculació amb els Estats Pontificis pel seu vassallatge i infeudació amb Carlomagno des de l'època musulmana de Barselano (Barcelona). Però és un fet provat que les corts aragoneses van nomenar príncep banderer d'Aragó al comte Ramón Berenguer IV el Sant després de les seves noces amb la regna Petronila d'Aragó. Una altra curiositat, per cert: La primera esposa del seu pare Ramón Berenguer III va ser Maria-Sol Rodríguez, una de les filles de Rodrigo Díaz de Vivar el Cid.

#### L'ENSENYA DEL SENAT ROMÀ

Remuntem-nos més enrere. L'emblema de franges o pals d'or i de gules era l'enssenya del *Senatus Populusque Romanus* (S.P.Q.R.), representant el color groc al senat i el vermell al poble, els dos components la República romana. Quan cap a l'any 500 el poder imperial va passar a les mans dels visigots —de fe arriana des de la seva conversió al cristianisme— l'antic senat, el Síno, va perdre els seus poders polítics i va passar a ser únicament la seu del patriarcat catòlic de Roma. Eren els temps de Boecio, el gran filòsof va ser senador i elector papal. Els Estats Pontificis varen conservar l'emblema romà com enssenya i bandera papal fins que Pio XI la va canviar per la vaticana actual, blanca i groga, a principis del segle XX.



Personalment, he pogut veure onejar la bandera vermella i groga sobre el Palau Papal d'Avinyó, ciutat pontifícia durant segles. Adjunt una foto de l'Ajuntament de la ciutat que es pot veure, al costat de la bandera europea i francesa, la bandera quatribarrada com testimoni del passat. Avinyó mai ha estat part de Catalunya o de la Corona d'Aragó.

#### ALTRES DOCUMENTS SORPRENENTS

En l'absis de la catedral de Toledo hi ha una gran pintura mural d'estil medieval en la qual es veu a un cavaller atorgant la reialesa al primer monarca

de Castella en nom del Papa romà. Els adorns del cavall, dels vestits del cavaller i del seu escut són barres vermelles i grogues cobrint tot.



de Jacobus Ruus, Mexina, 1535 (Fundació Bartomeu March Servera).

En la Fundació Bartolomé March de Palma hi ha un antic map portolà que es veu per Europa i Africa banderetes amb barres vermelles i grogues. Crida l'atenció el veure-les en llocs com Toledo, per exemple, que hi es la mateixa bandereta que a València. Sembla ser que aquestes banderetes assenyalaven llocs amb seu pontifícia.

En el Museu de la Plaça Sant Marc de Venècia es guarda una gran pintura de la batalla de Lepant. En els vaixells cristians es veuen només dos tipus de banderes, la del ducat venecià —independent llavors de l'autoritat papal— i la quatrribarrada groga i vermella en els vaixells del Sacro Imperi Romà.

En el Museu de la Plaça Sant Marc de Venècia es guarda una gran pintura

#### LA BANDERA QUATRIBARRADA INSÍGNIA DE L'ARMADA ESPANYOLA



Durant els regnats dels Habsburg l'armada espanyola va continuar usant com insígnia la bandera quatrribarrada perquè els seus colors eren més visibles en la mar que els de l'antic pendó de Castella blau-morat —més o menys púrpura segons els moments de l'Historia—, que va passar a utilitzar-se com a color de la casa reial i de la seva guàrdia. Així les barres vermelles i grogues es van convertir en l'emblema més representatiu d'Espanya durant segles.

Hi ha un mapa important del segle XVI que mostra Amèrica amb múltiples banderetes quatrribarrades o multibarrades assenyalant les principals seus espanyoles, per exemple Florida.

En el Palau de l'Almudaina de Palma hi ha dos escuts significatius. En un d'ells es reuneixen tots els emblemes corresponents als títols dels Habsburg a Europa. En l'altre estan junts l'emblema de la Corona d'Aragó i l'antic pendó de

En el Palau de l'Almudaina de Palma hi ha dos escuts significatius. En un d'ells es reuneixen tots els emblemes corresponents als títols dels Habsburg a Europa. En l'altre estan junts l'emblema de la Corona d'Aragó i l'antic pendó de

Castella, amb el castell sobre fons blau-morat. Sempre he suposat que la bandera de Mallorca s'ha extret d'aquest escut i d'altres similars per una precipitada irreflexió sobre el seu significat.

#### **LA BANDERA ESPANYOLA VARIANT DE LA QUATRIBARRADA**

Considerem ara altre fet de certa transcendència. En la segona meitat del segle XVIII un almirall de l'armada espanyola va decidir agrupar l'espai corresponent a les barres vermelles en dos espais laterals i el de les grogues en un central, respectant les proporcions segons les normes heràldiques per a variacions eventuais. Ho va fer perquè es pogués distingir millor en la distància del mar. L'heràldica permet algunes variacions d'aquest tipus sense deixar de



ser la mateixa bandera, per exemple la forma rodona usada per els avions de l'Exèrcit de l'Aire. Així va variar la bandera espanyola i aquesta és la causa de les seves estranyes i precises proporcions. Per tant, la bandera quatrribarrada de la Corona d'Aragó i la bicolor espanyola són la mateixa, quant a la seva heràldica i al seu origen.

#### **LA BANDERA REPUBLICANA SÍNTESE DE LA SENYERA I DEL PENDÓ DE CASTELLA**

Altra qüestió significativa va ser el motiu pel qual a la bandera republicana es va substituir per blau-morat el color vermell d'una de les bandes de la bandera espanyola. La causa va ser que com ja no havia casa reial i guàrdia que portasi el pendó de Castella aquesta havia quedat sense presència simbòlica en les banderes. Al posar en una de les franges l'antic color representatiu de Castella el conflicte quedava resolt. Però sempre m'ha resultat divertida la contradicció de certs republicans independentistes respecte a Castella enarborant una bandera que la inclou de manera explícita.

#### **CURIOSITATS D'ALTRES BANDERES**

Em resulta tragi-còmic el fet que per a crear la senyera independentista s'afegís un triangle amb estrella de cinc puntes, perquè, segons em va contar algú que va participar en la seva creació, ho varen copiar de la bandera cubana, encara que recorda més la de Porto Ric. De fet, aquest triangle i les estrelles de cinc puntes són elements freqüents en les banderes d'alguns estats instituïts per membres de la masoneria, com a Cuba (veure Wikipedia: veu "Bandera cubana", apartat "Simbología").

I abans de concloure comentaré altra curiositat d'una bandera present també entre nosaltres, la bandera europea: Pocs saben que el seu dissenyador va explicar que es va basar en les dotze estrelles de la Verge de l'Apocalipsi i en el color del seu mantell.

## **PER A CONCLOURE**

Hem vist que les nostres banderes “rojigualdas” han tingut un íntim entroncament, compartint orígens, històries i significats. Sempre es desitjable pensar bé de tot el món i seria preferible veure en ambdues el símbol dels millors aspectes del nostre passat i del nostre present. Per això a mi ambdues em mereixen respecte. Seria desitjable que sabéssim perdonar i oblidar els errors comesos pels uns i pels altres, buscant vies de trobada i respecte més que d'afrontament.

Se'm podrà dir que tot —símbols i fets— és susceptible d'interpretacions subjectives i que el significat de les coses va canviant amb el transcurs del temps. Però deixar-se dur pel sentimentalisme, especialment pel més radical i negatiu de tots ells, l'odi, no duu a una bona fi i com a mínim és una pèrdua de temps i energies. En definitiva, el significat històric és el qual és encara que no ho coneguem totalment. Sempre m'ha resultat gratificant la clarificació objectiva després de la indagació en la història, tant com un dia assolellat després d'un dia de boira, encara que no per això aquest món deixi de ser transitori.

Àngel Pascual Rodrigo

## **PEUS DE FOTO:**

Antiga bandera dels Estats Pontificis a l'Ajuntament d'Avinyó, al costat de la bandera europea i francesa

Mapa 1. Portolá de 1535. Detall.

Mapa 2. 1585. Detall.

Forma rodona de la bandera usada per els avions de l'Exèrcit de l'Aire.